

cak doğru yola girme talebinin ilâhî irade doğrultusunda yapılmasının şart koşulduğu belirtilir. Rivayete göre, sûrenin son âyetlerinde dileyen kimsenin doğru yola girebileceğinin ifade edilmesi üzerine Ebû Cehil, “Bu husus kendi isteğimize bağlıdır, uygun görürsek bu yola gireriz, görmezsek girmeyiz” demiş, bundan dolayı sûrenin ilâhî iradeyle ilgili âyeti inmiştir (Taberî, XXX, 105; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, VII, 230).

Tekvîr sûresinde kelimelerin ve cümlelerin sıralanışıyla âyet sonlarındaki seciler kulağa hoş gelen sesler taşırken fesahat ve belâgat açısından da üstün bir hâkimiyet hissedilir. Sûrede aynı dönemde nâzil olan diğer sûrelerde görüldüğü gibi insana sorumluluk duygusu veren âhîret hayatına vurgu yapılır. Gayb âlemine ait bu hayatın mevcudiyetini haber veren Hz. Muhammed'in Hak elçisi, tebliğlerinin de vahiy ürünü olduğu bildirilir. Tekvîr'den sonra gelen İnfîtar ve İnşikâk sûreleri de hem isimlerinin mânası (“Gök yarılıp tabiatın düzeni bozulduğu zaman ...”) hem de muhtevaları bakımından Tekvîr sûresine benzer. Abdullah b. Ömer'den rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber, “Kıyamet gününün çıplak gözle müşahede eder gibi görmek isteyen kimse ‘İze's-şemsü küvîrat', ‘İze's-semâü'nfetarat', ‘İze's-semâü'nşekkat' sûrelerini okusun” buyurmuştur (Müsned, II, 27; Tirmizî, “Tefsîr”, 74). Vahyin insanlara ulaşmaya başladığı dönemlerden itibaren dine karşı ilgi duymayan kişilerin en önemli sorunu âhîret hayatını inkâr etmeleri ya da âhîret gününe inanmakla birlikte vukuunu çok uzak gördüklerinden davranışlarının uhrevî sorumluluğunun farkına varmamalarıdır. Bu sebeple Kur'an'da ve hadislerde Allah'a ve âhîret gününe iman etmenin önemine çokça vurgu yapılmaktadır. Abdullah b. Abbas'tan nakledildiğine göre Hz. Ebû Bekir, Resûlullah'a erken sayılacak bir yaşta saçlarına ak düşmesinin sebebini sorunca Resûlullah, “Beni Vâkıa, Amme yetesâelün ve İze's-şemsü küvîrat sûreleri ihtiyarlatı” demiştir (Heysemî, VII, 37; bk. İbrâhîm Ali es-Seyyid Ali İsâ, s. 343).

Tekvîr, önceki peygamberlere verilen Tevrat, Zebûr ve İncil'in fazilet açısından Kur'an'daki karşılıklarından başka Resûl-i Ekrem'e has olmak üzere inzal edilen “mu-fassal” sûrelerdendir (a.g.e., s. 224-225). Hz. Peygamber'in zaman zaman namazların birinci rek'atında Duhân, ikinci rek'atında Tekvîr sûresini okuduğu bilinmektedir (a.g.e., s. 307). Bazı tefsir kitaplarında

yer alan, “Allah, İze's-şemsü küvîrat sûresini okuyan kimseyi amel defterlerinin açıldığı kıyamet gününde mahcup olmaksızın korur” meâlindeki hadisin (Zemahşerî, VI, 328; Beyzâvî, IV, 390) mevzû olduğu belirtilmiştir (Zemahşerî, I, 684 [nâşirin notu]; Muhammed et-Trablusî, II, 726). Cemâleddin Ayyâd sûrenin tefsirine dair bir eser yazmıştır (Tefsîrü'l-Kur'ân-süretü't-Tekvîr, Kahire 1389). Tekvîr sûresiyle daha sonra gelen üç sûre arasında kelime dizilişi, ses yapısı ve kompozisyon açısından tam bir uyumun bulunduğu belirtilmektedir (Michel Cuypers, “La composition rhétorique des sourates 81 à 84”, *Alsl.*, XXXVII [2003], s. 91-135).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned (Arnaût), II, 27; VIII, 424-425; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, VII, 37; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (nşr. Sıdkî Cemîl el-Attâr), Beyrut 1415/1995, XXX, 105; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd v.dğr.), Riyad 1418/1998, I, 684; VI, 328; Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl*, Beyrut 1410/1990, IV, 390; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-âzîm*, Beyrut 1385/1966, VII, 230; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfü'l-ilâhî 'an şedîdî'z-za'f ve'l-mevzû' ve'l-vahî* (nşr. M. Mahmûd Ahmed Bekkâr), Mekke 1408/1987, II, 726; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî* (nşr. M. Ahmed el-Emed – Ömer Abdüsselâm es-Selâmî), Beyrut 1421/2000, XXX, 355; İbrâhîm Ali es-Seyyid Ali İsâ, *el-Ehâdis ve'l-âşârü'l-vâride fi fezâ'ilî süveri'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Kahire 1421/2001, s. 224-225, 307, 343; Seyyid Muhammed Hüseyinî, “Sûre-i Tekvîr”, *DMT*, IX, 404-405.

BEKİR TOPALOĞLU

TEKZİP

(التكذيب)

Dini gerçekleri yalanlama anlamında bir Kur'an terimi.

Sözlükte “yalan söylemek; iftira etmek” anlamındaki **kizb** (**kezi**b) kökünden türeyen **tekzi**b “yalanlamak, inkâr etmek” mânasında masdar, ayrıca isim olarak kullanılır. Kur'an'da münafıklardan bahsedilirken belirtildiği üzere (el-Feth 48/11) kişilerin kalplerinde bulunmayan düşünceleri ağızları veya kalemleriyle beyan etmeleri yalanın aslını teşkil eder. Bazan bir söz gerçekte doğru iken söyleyen tarafından benimsenmediği için yalan diye nitelendirilir. Kur'an-ı Kerîm'de münafıkların Hz. Peygamber'in yanına gelip onun Allah'ın elçisi olduğuna tanıklık ettiklerini söylemelerinin ardından, “Allah münafıkların kesinlikle yalancı olduklarını bilmektedir” buyurulması (el-Münâfikûn 63/1) bunun örneklerinden biridir (Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “kzb” md.).

Kur'an'da yaklaşık 280 yerde geçen kizb kavramının yer aldığı âyetlerin büyük çoğunluğu usûlü'd-dîn çerçevesine giren konularla ilgilidir. Bunlardan seksen tanesi doğrudan kizb köküne, diğerleri tekzi b köküne dayanmakta ve “yalana nisbet etme; vuku bulduğu veya vuku bulacağı haber verilen hususların gerçekte bağdaşmaması” anlamlarında kullanılmaktadır. Cenâb-ı Hak kullarına tebliğlerini peygamberleri vasıtasıyla göndermiş ve onlara nübüvvetlerini kanıtlayan mucizeler vermiştir. Bu açıdan bakıldığında inkârcılara ait tekzi b ifadelerinin çoğunun Allah'ın âyetlerine yönelik olduğu anlaşılır. Bunun yanında Hz. Nüh'tan itibaren gelen peygamberler, onlara gönderilen vahiy, dünya hayatının sona erip kıyametin kopması, âhîret, cennet, cehennem ve Allah'ın huzurunda hesap verme gibi hususlar da inkârcılar tarafından gerçek dışı ve asılsız diye nitelendirilmiştir. Allah'ın tekzi b edilen âyetleri “vahyin büründürüldüğü lafiz ve ifadeler” anlamına geldiği gibi “duyularla algılanan mucizeler” mânasına da gelir. Rahmân sûresinde insanlara ve cinlere hitap eden ve otuz bir defa geçen, “Rabbimizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?” meâlindeki ilâhî beyan içinde ilkin tabiatın yaratılışı ve işleyişine temas edilmiş, ardından âhîret âlemi anlatılmıştır. Bütün insanlar selim fitrat üzere (inanmaya yetenekli) dünyaya gelir, onların bu özelliği hiç değişmez (er-Rûm 30/30; ayrıca bk. **BEZM-i ELEST**). İnsanlık tarihinde görülen bütün sapmalar, kişinin kendi yaratılışını inkâr etme ve üstün özelliklerini değiştirme çabasından ibarettir. Dolayısıyla dinî gerçekleri yalanlama suçlunun kendini savunması gibidir. Kur'an'da böylelerinden “tuttukları yanlış yoldan dönmeyen ve akıllarını kullanmayan saçıklar, dilsizler ve körler” diye bahsedilmektedir (el-Bakara 2/18, 171; ayrıca bk. M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, “aql”, “fkh” md.leri). Nitekim Kur'an-ı Kerîm'de, samimiyetsizliğin ve istismarın geçersiz olacağı, gaflet perdesinin kalkacağı âhîret gününde mücrimlerin dünyada iken hesap gününü yalanladıklarını itiraf edecekleri bildirilmektedir (el-Müddessir 74/46-47). Kizb kavramı hadislerde de geniş yer tutmakta, A. J. Wensinck'in eserinde kizbe dair kaynaklar on altı sütuna ulaşmaktadır. Bu tür hadislerde Kur'an'daki konular işlenmekte, özellikle Resûlullah'ın nübüvvetine ve tebliğine yönelik yalanlamalarının dürüstlükten uzak oluşuna vurgu yapılmaktadır. Bu açıdan tekzi b ile nifak iç içe kavramlar şeklinde görünmektedir. Aynı

TEKZİP

hadis rivayetlerinde Hz. Peygamber'e söylemediği sözleri nisbet etmenin ağır vebaline de dikkat çekilmektedir.

Ehl-i sünnet âlimleri tarafından tekzip inkârla birleştirilerek tasdikî karşıtı kabul edilmiş (Tehânevî, I, 451), küfür tekzip şeklinde tanımlanmış (Mâtürîdî, s. 611), kalbin tasdikinin iman olduğu belirtilmiştir. Ancak tasdikî dinî terminolojide imanın temel niteliği olarak özel bir anlam kazanması gibi, tekzip de inkâr paralelinde kendine özgü bir içeriğe sahiptir. Dinî alanda tekzipin temelde üç şekilde gerçekleştiği ifade edilmiştir. Bazan münafıklarda görüldüğü gibi dil ile değil kalp ile, bazan inatlarından dolayı inkâr edenlerde görüldüğü gibi kalben doğruluğuna inandıkları halde dil ile vuku bulur. Bazan da hem kalp ile hem dil ile ortaya çıkar (Fahredden er-Râzî, XXIX, 84-85).

"Bir şeyi örtüp gizlemek, gerçeğin üzerine perde çekmek" anlamındaki "küfür" kavramı birçok âyette birlikte zikredildiği kızb kavramının içeriğiyle (M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "kfr" md.), ayrıca "ihtilâk" (yalan uydurmak) kelimesi (Sâd 38/7) müşrikler tarafından Hz. Peygamber'e gelen vahiy için kullanılmıştır. Ankebût sûresinde (29/17) puta tapanlara hitap edilerek asılsız davranışlar sergiledikleri belirtilirken yine "halk" köküne yer verilmiştir. Asıl mânası "yarmak" olan "fücûr" (fcer) dinî terminolojide "dindarlık ve dürüstlüğün perdesini yırtmak" anlamına gelmektedir. Kur'an'da bu tür hareketlerde bulunanlara "fücâr" denilmiş, bir âyette (el-Kıyâme 75/5) inkârcı kişinin, önünde bulunan kıyamet gününü yalanlaması ifade edilirken "fcer" kavramı kullanılmıştır. "Tabii istikametinden sapmış yalan söz, iftira" mânasındaki "zûr" kelimesi de Kur'an'da gerek inanç gerekse ahlâk açısından doğru çizgiden sapmayı anlatmaktadır (M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "zvr" md.). Yine Kur'an'da on iki yerde geçen "cahd" da (bir şeyi bildiği halde kabullenmeyip inkâr etmek) tekziple anlam yakınlığı içinde olan kavramlardandır (bk. CAHD).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "şdk" md.; *Li-sânü'l-Arab*, "kzb", "şdk" md.leri; Tehânevî, *Keşşâf* (Dahrûc), I, 451; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "şdk" md.; Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd* (nşr. Bekir Topaloğlu – Muhammed Aruçi), Ankara 1423/2003, s. 611; Nesevî, *Tebşîrâtü'l-edille* (Salamé), I, 25; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, Beyrut 1421/2000, XII, 169; XXIX, 84-85; Ebû'l-Bekâ, *el-Külliyât*, s. 556-557, 768; Bünyamin Erul, "Sahabe Döneminde Tekzip ve Tekzipin Mahiyeti", *A'İFD*, XXXIX (1999), s. 455-489.

HÜLYA ALPER

TEL, Mesut Cemil
(1902-1963)Tambur virtüoza,
viyolonselist, koro şefi.

Aralık 1902'de İstanbul Cağaloğlu'nda doğdu. Asıl adı Mesut Ekrem'dir. Babası Tanbûrî Cemil Bey, annesi Şerif Saide Hanım'dır. On yaşlarında iken babasından aldığı kemençe ve solfej dersleriyle başladığı müzik çalışmalarına Kaşyarak Hüsameddin Efendi'den usul öğrenerek devam etti. 1915'te Galatasaray Mekteb-i Sultânî'sinde okurken Daniel Fitzinger'den Batı müziği eğitiminin yanı sıra keman dersleri aldı. Babasının ölümünden (1916) sonra onun talebesi olan virtüöz Kadı Fuad Efendi ve Refik Fersan'dan tambur çalıştı. Refik Talat'tan (Alpman) nazariyat çalışmalarını sürdürdü ve Hamparsum notasını öğrendi; bir taraftan da viyolonist İzzet Nezh ile Batı müziğini ilerletti. Birkaç yıl içinde önemli müzik mahfillerinde tambur çalmaya başladı ve kendisinden söz ettirmeyi başardı. Bu arada Yenikapı ve Galata mevlevîhânelerine devam ederek pek çok müzikşinasla tanıştı ve onlardan faydalandı. Bunlar arasında Mehmet Emin Dede (Yazıcı), Rauf Yektâ Bey, Zekâizâde Hâfız Ahmet (Irsoy) ve neyzen Hilmi Dede en önemlileridir. Mehmet Suphi'den (Ezgi) klasik tambur öğrendi. Şerif Abdülmecid Efendi ve Karl Berger'den keman dersleri aldı. Şerif Abdülmecid Efendi'nin kardeşi Şerif Mehmet Muhittin ile (Targan) tanışmasının ardından ondan düzenli biçimde viyolonsel eğitimi gördü. Dârülfünun Hukuk Fakültesi'nin ikinci sınıfında iken Hüseyin Sadettin (Arel) tarafından Berlin'e gönderildi. Stern Konservatuarı ve Müzik Akademisi'nde Batı müziği nazariyatı ve armoni eğitimi aldı ve Hugo Berger'den viyolonseli ilerletti. Berlin Üniversitesi Psikoloji Enstitüsü Ses Arşivi'nde asistanlık yaptı. 1924 yılının sonunda annesinin hastalığı sebebiyle öğrenimini bitirmeden İstanbul'a döndü.

1925'te Dârülelhan'a solfej, nazariyat ve tambur, Gelenbevi Lisesi'ne müzik muallimi tayin edildiyse de aynı yıl görevinin Konya Lisesi'ne nakledilmesi üzerine muallimlikten ayrıldı. 1926'da İstanbul Radyosu'nda programcı, spiker, yönetici, viyolonsel ve tambur sanatçısı olarak çalışmaya başladı. 1937'de başspiker ve müdür vekili oldu. Bu arada 1930'da Pertevniyal Lisesi'nde müzik öğretmenliği yaptı. 1935'te İstanbul Belediye Konservatuarı Tarihî Türk Müzikleri Eserlerini Tasnif ve Tesbit Heyeti

üyeliğine, ardından aynı kurumda sanat üyeliğine getirildi. Ankara Radyosu hizmete girince Türk müzikleri neşriyat şefliği göreviyle Ankara Radyosu'na gittiği yıl (1938) Klasik Türk Müzikleri Korosu'nu kurdu ve uzun yıllar bu koroyu yönetti. 1940'ta Ankara Radyosu Müdürlüğü'ne tayin edilmesinin ardından Türk ve Batı müziklerini bünyesinde toplayan müzik yayınları şefliğine getirildi (1941). 1950'de Türkiye radyoları müdürü oldu, ertesi yıl görevini radyo müdürü olarak İstanbul'a nakletti. Kırkıncı sanat yılı jübilesi 14 Kasım 1952'de İstanbul'da Atlas Sineması'nda yapıldı. 1955'te Cevdet Çağla ile birlikte gittiği Bağdat Güzel Sanatlar Akademisi'nde müzik bölümü başkanlığını üstlendi ve Türk müzikleri dersleri verdi. 1959'da başmüşavir sıfatıyla İstanbul Radyosu'na döndü. Eylül 1960'ta memuriyet hayatından emekliye ayrıldı. 31 Ekim 1963 tarihinde Haseki Hastahanesi'nde vefat etti ve Sahrayıcedid Mezarlığı'na defnedildi. Ölümünden sonra İstanbul Radyosu'nun büyük stüdyosuna ve Kuştepe semtindeki bir sokağa ismi verildi.

Mesut Cemil, Türk ve Batı müzikisindeki geniş bilgisi, müzik hocalığı, koro yöneticiliği, saz icracılığı, idareciliği ve program yapımcılığı, dili kullanmadaki ustalığı ve yazarlığı ile son dönem sanatçıları arasında farklı bir yere sahiptir. On yedi yaşlarında iken özel tambur hocalığına başlamasının ardından Ali Rifat Bey'in (Çağatay) yönettiği Şark Müzik Cemiyeti konserleriyle sahneye çıkmaya başlamış, Ali Rifat Bey'in evinde düzenlenen, dönemin ünlü sanatçıların katıldığı toplantılarda birçok kişiyle tanışmış, bunlar arasında Münir Nurettin Selçuk ve Refik Fersan'la başlayan dostlukları uzun yıllar sürmüştür. Berlin'de bulunduğu sırada viyolonist Âli Sezin ve Mahmut Ragıp Gazimihal'i tanımış, onların vasıtasıyla Curt Sachs, Erich Moritz von Hornbostel ve Robert Lachman gibi ünlü müzik adamlarıyla birlikte çalışma ortamı bulmuş, müzikoloji ve folklor dair önemli bilgiler almıştır.

Dârülelhan'da ve Gelenbevi Lisesi'ndeki görevleri sırasında Cemal Reşit ile Ekrem Reşit (Rey) kardeşler ve Muhiddin Bey'le (Sadak) birlikte Union Française konserlerine viyolonseliyle katılmış (1925-1927), 1930'lu yılların ortalarında kurduğu Unison Erkekler Korosu ile toplu icranın ilk ciddi örneklerini vermeye başlamış, Klasik Türk Müzikleri Korosu'nda kendi koro anlayışını ortaya koymuştur. Onun en önemli hizmetlerinden biri bu sanatın icrasına getirdiği disiplin, teknik ve düzenle modern